

מוסדות

"דרכי
תורה"

מכון "מנחת אשר"

שיעור

מורנו הרב

שליט"א

בענין מראית עין וחשדא

הקדימו נעשה לנשמע

-קונטרס שבועי-

פרשת יתרו

ה'תשס"ט

עריכה והוצאה לאור

מכון מנחת אשר

עזרת תורה 16 ירושלים
המען למכתבים ת.ד. 23170

© כל הזכויות שמורות

עיצוב והדפסה: "דרכי תורה" טל: 02-5022106
עיצוב והדפסה - "מוסדות מנחת אשר" 02-5022106
Email: Minchatasher@darcheitorah.org.il

קהילת "דרכי תורה"

שע"י מוסדות "מנחת אשר"

ירושלים - ביתר עילית

בראשות מרן הגאון רבי אשר וייס שליט"א

ידיד יקר!

תקוותנו איתנה כי המערכת ממלאת את ייעודה בהפצת תורת מרן הרב שליט"א על הצד היותר טוב.

לאחרונה נתרחב והשתכלל היקף הפעילות במערכת זו, לצד כך השתנו כתובות אימייל כדלהלן:

משרד כללי: office@darcheitorah.org.il

שיעור שבועי: minchatasher@darcheitorah.org.il

השיעור השבועי יהי מופץ מכתובת זו בלבד.

לידיעתך:

ניתן להקדיש את השיעור השבועי לעילוי נשמה, או לברכות הצלחה ומז"ט וכדו'.

בתרומה של סך 1000 ₪

נא לשלוח את כל הפרטים לכתובת הנ"ל על מנת שנוכל להקדישם בכתב ע"ג הקונטרס השבועי, עד יום ג' בשעה 16:00.

ניתן לתרום באמצעות תשלומים בכרטיס אשראי / המחאות לפקודת "דרכי תורה" / הוראת קבע, בטלפון 02 6337822 או לשולחם בת.ד. 23170 ירושלים.

לעמותה פטור ממס לפי סעיף 46.

בברכת התורה

ההנהלה

הישיבה הגדולה

"דרכי תורה"

בית דין צדק

"דרכי הוראה"

רשת הכוללים

"דרכי הוראה"

ביהמ"ד המרכזי

"בית סעידה"

ביתר עילית

רשת בתי הוראה

"דרכי הוראה"

טכנ" מנחת אשר"

להוצאת ספרי הגאון ר' ד

קרן החסד "חיי נפש"

ארגון "תבונה"

לקידום לבבות

קובץ "דרכי הוראה"

קונטרס שבועי

שיעורים תורניים

פרשת יתרו

בענין מראית עין וחשדא

”לא תעשה לך פסל וכל תמונה” (שמות כ' ד').
”בחותמו בולט ומשום חשדא, דתניא טבעת שחותמה בולט אסור
להניחה” (עבו”ז מ”ג ע”ב).
”חשדא, שלא יאמרו לה הוא עובד” (רש”י שם).

”מעיינ המושך לפני עבודת כוכבים לא ישחה וישתה מפני שנראה
כמשתחוה לעבודת כוכבים ואם אינו נראה מותר. מאי אינו נראה,
אילימא דלא מתחזי והאמר ר”י אמר רב כל מקום שאסרו חכמים
משום מראית עין אפילו בחדרי חדרים אסור וכו” (עבו”ז י”ב ע”א).
”כל מקום שאסרו. דבר המותר ואסרוהו משום מראית עין
שהרואהו חושדו בדבר עבירה” (רש”י שם).

”ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה” (ויקרא כ”ו
א').
”ואפשר לומר הטעם מפני שנראה כמשתחוה לאבן עצמה”
(חינוך מצוה שמ”ט).

א

בהגדרת הדברים

אלה חד הם ומשמעות דורשין
איכא בינייהו, או שמא שני ענינים
וסברות שונות הן ולא הרי זה כהרי
זה.

הרי לן בסוגיא דעבו”ז שתי
הלכות וסברות שונות. האחת
משום חשדא, והשניה משום
מראית עין. ויש לעיין האם שני

בענין מראית עין וחשדא

הרי לן דמראית עין וחשדא משמשים בערבוביא. ואף שבגמ' דנו בענין מראית עין פרש"י דמיירי בחשדא.

ויתירא מזו מצינו בשבת כ"ג ע"א שם אמרו "תניא א"ר שמעון בשביל ארבעה דברים אמרה תורה להניח פאה בסוף שדהו. מפני גזל עניים, מפני ביטול עניים, ומפני החשד, ומפני בל תכלה". ובתוספתא פ"ק דמס' פאה אמרו כל מאמר זה אך במקום מפני החשד אמרו משום מראית עין, עי"ש. וע"ע בשבת קמ"ו ע"ב במה שאסור למי שנשרו כליו במים בשבת לשוטחן בחמה משום מראית עין וכתב רש"י שיחשדו בו שכבס בגדיו עי"ש.

הרי לן להדיא שלשונות אלה מתחלפים ומשמשים בערבוביא.

אך מ"מ נראה ברור דלפעמים יש נפ"מ בין הגדרים השונים. דהנה בעבו"ז מ"ג ע"ב אמרו דברבים ליכא חשדא, ופשוט דלגבי חשש שילמדו ממנו לטעות יש לחשוש יותר ברבים מביחיד, ובהכרח דאין החשש שם אלא שיחשדוהו שעובר בעבירה ובזה אמרו דברבים אין לחשוש לכך דבודאי אינו עובר עבירה בפרהסיא וז"פ.

וכבר גיליתי דעתי בהזדמנויות שונות דכאשר מצינו בש"ס לשונות שונים ודוגמאות שונות בהכרח יש כאן שתי הגדרות שונות זמ"ז, דלמה ידברו בשתי לשונות כאשר כונתם לדבר אחד.

ונראה לענ"ד דשאני מראית עין מחשדא בכך דבענין חשדא מדובר בחשש שיבואו לחשוד בו שבעל עבירה הוא וזה גדר חשדא, אבל במראית עין החשש הוא שיבואו ללמוד ממנו לנהוג שלא כדין באמרם פלוני אלמוני מן הסתם נהג כראוי ויבאו לעבור בעבירה.

וברבות הימים ראיתי שכבר כתבו האחרונים סברא זו, עיין בשו"ת חסד לאברהם ח"א סימן כ"א שהביא כן מזקנו הגדול החות דעת, וכ"כ בשו"ת ובחרת בחיים (להגרא"ב קלוגר בן מרנא ר' שלמה) סימן ס"ח.

אך באמת נראה במקומות רבים שאין בין זל"ז ולא כלום, ולפעמים אמרו מראית עין כאשר כונתם לחשדא כהא דעבו"ז י"ב שאמרו דמשום מראית עין אסור לשחות בפני עבו"ז, ואעפ"כ כתב רש"י דיש בזה מראית עין "שהרואהו חושדו בדבר עבירה".

בענין מראית עין וחשדא

השני כיון שאינו אלא משום חשד, מ"מ על המצוה שהוא מקיים משום מראית עין יש לברך, עיי"ש. הרי שגם הוא כתב לחלק בין שני מושגים אלה, ועדיין צ"ע בכ"ז.

ועיין בפליתי יו"ד סימן י"ד סק"ג שכתב לחלק בין חשדא למראית עין דאף דלגבי חצר שיש לה שני פתחים דצריך להדליק שני נרות משום חשדא כתב הר"ן דאינו מברך על הדלקה בפתח

ב

אם הוי מה"ת אן מדרבנן

שהביאו פסוק נוסף מספר משלי "הסר ממך עקשות פה וכו'". ומשמע לכאורה דהוי מה"ת, או עכ"פ מדברי קבלה.

וכך יש לכאורה לדקדק מלשון הגמ' והתוספתא (מובא לעיל אות א') "מפני מה אמרה תורה להניח פאה בסוף שדהו וכו' מפני החשד". הרי לן לכאורה דחשד הוי מה"ת, וכ"כ בשו"ת מים עמוקים לראנ"ח סימן מ"א עיי"ש.

אך באמת מסתבר טפי דכל זה הוי מדרבנן אף שהביאו סמך מה"ת ומדברי קבלה, וגם במה שאמרו לגבי פאה אין זה אלא מעין טעמא דקרא, וכך כתב

יש לעיין בכל גדר זה אם מה"ת הוא או מדרבנן ונפ"מ לגבי ספיקו, דאם מה"ת הוא ספיקו להחמיר ואם מדרבנן לקולא.

והנה בשקלים פ"ג מ"ב אמרו ד"הנכנס לתרום את הלשכה אינו נכנס לא במנעל ולא בסנדל ולא בתפילין שמא יחשדו בו שגנב ממעות הלשכה", וצריך אדם לצאת ידי הבריות כשם שצריך לצאת ידי המקום, שנאמר "והייתם נקיים מה' ומישראל" ואומר "ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם".

הרי שהביאו בזה שני פסוקים, האחד מתורת משה והשני מספר משלי. ועיין עוד ביבמות כ"ד ע"ב

בענין מראית עין וחשדא

י"ד לגבי מה שתיקנו שאין
מטלטלין סולם ביו"ט שמא יאמרו
להטיח גגו הוא צריך, דאין איסור
זה אלא מדרבנן ולפיכך יש להקל
בספיקו, עי"ש.

בשו"ת פני יהושע ח"ב סימן ב'
עי"ש.

ובאמת מבואר כן להדיא
בדברי הרא"ש פ"ק דביצה סימן

בענין מראית עין וחשדא

ג

בהיותי ביוהנסבורג השתא בפרשת בא, נשאלתי באסיפת רבני העיר לדעתי לגבי אנשים שעובדים בחברות גדולות ובבנייני המשרדים יש מסעדה המשרתת את ציבור העובדים, ומסעדה זו אינה כשרה. האם מותר לעובדים המדקדקים בכשרות ובכל דקדוקי ההלכה להיכנס למסעדה זו ולאכול את האוכל שלהם שהביאו מביתם, או לאכול שם פירות וירקות ולשתות מים וכדו', דברים שאין בהם כלל חשש איסור, או שמא יש בזה איסור מצד מראית עין.

וכיוצא בדבר מקובל היום בעולם העסקים שעורכים פגישות עבודה במסעדות ודנים בעניני ממונות תוך כדי ארוחה, האם מותר לשומר תורה להשתתף בפגישות אלה כאשר מדקדק הוא בכשרות המאכל או שמא יש בזה איסור מצד מראית עין.

וזה אשר השיבותי.

א

בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ב סימן מ' דן בשאלה זו, אם מותר לשומרי תורה ליכנס למסעדה לא כשרה לשתות מים וכדו', וכתב שאסור משום מראית עין. אך במקום צער כגון מצוקת רעב וצמאון התיר, מהא דכתובות ס' ע"א דבמקום צער התירו בחדרי חדרים דבר שיש בו מראית עין, ומשו"כ פסק דאם מצטער הוא מותר ליכנס רק אם אין יהודים בסביבה, ואם יש שם מבני ישראל יש לו להודיע להם שאינו נכנס לאכול שם אלא לשתות וכדו' כדי למנוע חשש מראית עין, עי"ש.

בענין מראית עין וחשדא

ולא הבנתי דבריו כלל דבאמת לא אמרו שם דהקילו במראית עין משום צער, אלא דבמקום צער ופסידא התירו מלאכה כלאח"י, ומשום כך התירו לגונח לינוק, והתירו למעך ברגליו צינור שעלו בו קשקשים עי"ש. ואין זה ענין כלל למראית עין. ואם כונתו לדמות איסור דרבנן דכלאח"י לאיסור דרבנן דמראית עין, הלא כבר כתבו התוס' (בחולין ק"ד ע"ב ובנדה ל"ג ע"ב) דאין לדמות גזירות חכמים זל"ז.

אלא שהתוס' שם הקשו במה שאמרו דצינור שעלו בו קשקשים ממעכו ברגליו בצנעה, ממה שאמרו בשבת קמ"ו ע"ב דמי שנשרו כליו במים "שוטחן בחמה אבל לא כנגד העס" דלמסקנת הסוגיה הלכה כמ"ד כל דבר שאסרו חכמים משום מראית עין אפילו בחדרי חדרים אסור. ותירצו לחלק בין הא דשטחן בחמה שיבואו לחשדו שעבר במלאכה דאורייתא דמלבן ובזה אסור אפילו בחדרי חדרים להא דצינור שעלו בו קשקשים דאף אם יראוהו אין כאן אלא איסור דרבנן ובכה"ג מותר בצנעה, עי"ש.

ועיין עוד במו"ק ח' ע"ב במה שהתירו במועד לנסר עצים בצנעה לצורך המת, והקשו התוס' מאי שנא מהא דאסור לשטוח בגדיו אף בחדרי חדרים וכתבו דיש ליתן טעם במה שהלכה זו דומה טפי להא דמותר בצנעה למעך ברגליו צינור שעלו בו קשקשים מאשר למה שאסור לשטוח כליו שנשרו בשבת עי"ש. וסתמו דבריהם ולא פירשו טעם הדברים, ואפשר דכונתם כעין מש"כ בכתובות, דכיון דכל איסור מלאכת חול המועד מדרבנן הוא ולא מה"ת בכה"ג לא אסרו בצנעה, עי"ש ודו"ק.

ומ"מ לפי המבואר לכאורה אין להקל בני"ד דכיון דהרואה יבוא לחשדו באכילת נבילה וטריפה הרי יש מראית עין בדאורייתא ובכה"ג אסרו גם בחדרי חדרים. ועוד מבואר בדברי התוס' דלא התירו מראית עין כלל משום צער דאל"כ לק"מ דשמא התירו בני"ד משום צער ופסידא וע"כ דלא התירו מראית עין משום צער.

ומשום כ"ז צריך לי עיון בדברי האג"מ התמוהים.

בענין מראית עין וחשדא

ב

אך מטעם אחר נראה להקל בזה משני צדדים.

א: יש לעיין אם חשש מראית עין דין כללי הוא ויש לדון בכל דבר לפי המקום והזמן אם יש בו מראית עין, ואם יש, אסור הוא, או שמא אין לנו אלא את מה שאסרו חז"ל משום מר"ע ועליהם אין להוסיף כשם שאין בידנו להוסיף על השבותים בשבת ועל השניות בעריות וכדו' בשאר איסורים דרבנן דאין לנו אלא מה שאסרו חכמים.

וכבר נחלקו בזה גדולי האחרונים דהנה כתב המג"א בסימן תס"ג ס"ק ה' "ובקושטנטינא נהגו איסור לעשות פאטשילש או לטגן דגים במצה אפויה משום דאתי לאיחלופי". ובמחצית השקל שם שמקור הלכה זו בכנסת הגדולה שהביא מעשה שהיה בעיר הנ"ל שאשה אחת בראותה חברתה מטגנת בקמח מצה טעתה לחשוב שמותר לטגן בפרורי לחם ונכשלו באכילת חמץ בפסח, ומשום מעשה זה אסרו משום מראית עין, אך הפרי חדש בסימן תס"א ס"ק ב' חלק עליו וכתב דאין בידנו לתקן גזירות ולאסור את המותר משום מראית עין עי"ש. וכ"כ הפר"ח ביו"ד סימן פ"ז סק"ז דמותר לאכול בשר החיה ללא ניקור החלב אף שנראה כבשר בהמה עי"ש. הרי שנחלקו הפוסקים בשאלה זו. אמנם ביו"ד סימן פ"ז ס"ג כתב בפרי תואר שם סק"ט דאף לדעת האוסרים אין זה מעיקר הדין אלא מהיות טוב ראוי לנהוג ולהחמיר ובפרט במה שנכשלו בו לעשות סייג וגדר להרחיק את האדם מן העבירה בדבר שאין בו צער וטרחה, עי"ש.

ומ"מ נראה דבשעה"ד ובמקום צורך וטורח יש לנקוט עיקר לדינא דאין איסור מראית עין אלא במה שאסרו חז"ל וכמבואר.

ב: כל גדר מראית עין משתנה לפי המקום, הזמן והענין. ויש דבר שאמש היה בו מראית עין ולאחר שדשו בו רבים שוב אין בו מראית עין. וכך מבואר להדיא ביו"ד סימן רח"צ סעיף א' "אין אסור משום כלאים אלא צמר רחלים ואילים עם פשתן אבל צמר גמלים וצמר ארנבים ונוצה של עזים וכל שאר מינים מותרים בפשתן וכן קנבוס וצמר גפן וכל שאר מינים מותרים אפילו בצמר רחלים ואילים. וחכמים אסרו מפני מראית העין משי עם צמר לפי שדומה לפשתים וכן קלח והוא מין שגדל בכרכי הים על האבנים שבים ודומה

בענין מראית עין וחשדא

לצמר אסרוהו מפני מראית העין עם הפשתן. והאידנא משי מצוי בינינו והכל מכירים בו לפיכך אין בו משום מראית העין ומותר עם הצמר ועם הפשתן".

ועיין עוד שם בסעיף ב' "רחל בת עז צמרה אסור עם פשתן מפני מראית העין" וברמ"א הוסיף "ואסור לתפור בגד קנבוס תחת בגד צמר במקום דלא שכיח קנבוס משום מראית העין, ובמקום דשכיח שרי".

הרי לן להדיא דאף במה שאסרו חז"ל משום מראית עין, שהרי עצם ההלכה דאסרו משי בצמר משנה היא בפ"ט ממסכת כלאים משנה ב' ומ"מ בזמן שאין חשש מראית עין משום שהמשי מצוי ואין חשש שיחליפוהו בפשתן אין בו איסור, וכ"כ הרע"ב במשנה שם. וק"ו במה שלא נאסר ע"י חז"ל.

ומתוך כך יש לעיין במש"כ בשו"ע או"ח סימן תקי"ח סעיף ד' "מותר לטלטל סולם של שובך... אבל סולם של עליה אסור בטלטול". וטעם איסור זה מבואר בביצה דף ט' ע"א שמא יאמרו להטיח גגו הוא צריך. וכתב הט"ז שם סק"ד "ואע"ג דהשתא אין צריך להטיח גגים שלנו משום שהם משופים, מ"מ גזירת חכמים לא בטלה, דמ"מ יש לטעות ולומר שרוצה להוציא לאיזה צורך תיקון הגג שלו".

וצ"ע בכונתו במש"כ "מ"מ גזירת חכמים לא בטלה", האם כונתו לגדר כללי דגזירות חכמים אינן בטלות אף כשהטעם בטל, ולפי"ז קשה מהא דיו"ד רח"צ דחזינן דמראית עין שאני, וכשהשתנה הענין ושוב אין בו מראית עין בטלה הגזירה. ומש"כ נראה יותר דעיקר כונתו כהמשך דבריו, דגזירת חכמים לא בטלה דמ"מ יטעו לומר שהוא רוצה לעשות תיקון כלשהו על גגו.

אך בשו"ע"ה שם סעיף ח' כתב כדברי הט"ז אלא שהשמיט את המשך הדברים דגם בזמנינו יש חשש מראית עין וכתב רק מ"מ גזירת חכמים לא בטלה, עיי"ש. ולכאורה משמע מפשטות דבריו דאף אם אין כלל חשש מראית עין מ"מ גזירת חכמים לא בטלה, אך הדברים נסתרים מסעיף מפורש בשו"ע, כמבואר.

ומש"כ נראה גם בכונתו דקיצר בדבריו, אך כונתו כדברי הט"ז דגם בזמנינו לא בטל חשש מראית עין כמבואר.

בענין מראית עין וחשדא

ומ"מ מבואר דכל שלפי המקום והזמן ומציאות החיים אין בו משום מראית עין, ואדם הגון מן הישוב ידונו לכף זכות שוב אין בו איסור משום מראית עין. וכך נהגו בענינים רבים. ולדוגמא בעלמא אציין גילוח הזקן באופן המותר דאין בו משום מראית עין וכבר התירו פרושים את הדבר דכיון דידוע שיש דרך להתגלח באופן המותר למה יחשדו באדם מישראל שעשה באיסור מה שאפשר לעשות בהיתר.

וכך גם לגבי פאות נכריות, אף שהיה מקום לאסור משום מראית עין הנראה דהאשה יוצאת וראשה פרוע, כיון שידוע שרבות בנות עשו חיל ונשים צדקניות יוצאות בפאות נכריות שוב לא אסרינן משום מראית עין.

ונראה כן גם בני"ד דמאחר ומסעדה זו מיועדת בעיקר לעובדים של החברות השוכנות בבית ואין מקום אחר שנוח לאכול בו, למה יחשדו בכשרים מישראל שהם נכנסים לאכול בשר תמותות כאשר מסתמא נכנסים לאכול בשר שחוטות, וכי שבקי היתירא לעבוד איסורא, וכך גם לגבי פגישות עסקים כנ"ל. ומשו"כ נראה עיקר דלאחר שרבים נוהגים כן שוב אין בו איסור מראית עין.

ומ"מ נראה דראוי להמנע מלהיכנס למסעדה שאין בה הכשר ראוי באופן הנראה שהוא נכנס לבלות ולהתארח לסעודה, שהרי נתבאר לעיל שמהיות טוב ראוי להתרחק מכל שמץ מראית עין בדבר שאין בו צער וטורח, ובפרט במקומות שידועים לשמצה, אך במסעדות שבמקומות עבודה וכדו', אין בזה איסור כלל כמבואר.

הקדימו נעשה לנשמע

"אמר רבי אלעזר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה רז זה לבני שמלאכי השרת משתמשין בו דכתיב: 'ברכו את ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו', ברישא עושי והדר לשמוע" (שבת פ"ח ע"א).

הנה מעמד הר סיני נעלה ונשגב מניסי יציאת מצרים כולן, ואף מנס קריעת ים סוף בו זכו למעלת הנבואה מה שלא זכו כל הנביאים והיו מראין באצבע כדכתיב "זה א-לי", הלא בשעת קבלת התורה העפילו ישראל ונתעלו למדרגת מלאכי השרת, הדא הוא דכתיב: ברכו את ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו".

עוד אמרו חז"ל דבשעה שעמדו רגליהן על הר סיני פסקה זוהמתן [היינו זוהמת הנחש שהטיל בחוה]. ובאותה שעה ביטלו ישראל כל ישותם ועצמותם אליו יתברך והכריזו בעוז ובגאון "נעשה ונשמע". וזכו להתעטר בשני כתרים כדאיתא (שבת שם) "דרש ר' סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו שישים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד מישראל קשרו לו שני כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע".

ולכאורה צריך ביאור מה ענין כתרי מלכות להקדמת נעשה לנשמע.

ונראה דהנה תמצית הענין הנשגב של הקדמת נעשה לנשמע הוא בקבלת עבודתו ית"ש מתוך שמחה ואהבה וזו דרגא עילאה מכל דרגין בקבלת עול מלכות שמים, לפי שמטבעו של עולם אין בן החורין מבטיח ומתחייב טרם יובהר לו במה הוא מתחייב ומה כוללת התחייבות זו, אבל ישראל לא חפצו בחיי

הקדימו נעשה לנשמע

החורין וכל חפצם ומאודם היה להשתעבד בכל נפשם לעבודתו יתברך ולקבל עול מלכותו כמנהג העבדים והקדימו נעשה לנשמע.

והנה תמהו התוס' (שם) תימה רבתי, דמחד הפליגו חז"ל בשגב והוד מעמד הר סיני שעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, ומאידך אמרו דכפה עליהם הר כגיגית כדי שיקבלו את עול מלכותו בשלימות, ודבריהם סותרים זה את זה ותירצו התוס' דכביכול חשש הקב"ה שמא כראות ישראל את האש הגדולה וכשמעם את קול השופר ההולך וחזק ישובו ויחזרו בהן לכך כפה עליהם הר כגיגית כי היכא דלא ליהדרו בהו.

ולדידי אמינא בדרך אחר, דהנה לכאורה יש ליתן טעם מה ענין גדולתן ותפארתן של ישראל בהקדמת נעשה לנשמע, הלא דור זה דור דעה היה, דור החוזה למפעלות אלקים בשידוד מערכות הטבע במצרים ועל הים, דור הרואה בהתגשמות ההבטחה לאבי האומה: "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" לעת שכל אחד מישראל יצא בתשעים חמורים הנושאים מכל טוב מצרים, ולא עוד אלא שכשעלו מן הים זכו לביות הים הגדולה יותר מביות מצרים, ואף לאחר מכן בזמן הליכתן במדבר – מקום נחש שרף ועקרב – זוכים הם וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן ולילה בעמוד אש, ובכל יום ויום זוכים הם למזון אלקי – מן ושליו מן השמים, ואף מסעותיהם במדבר נתנו בהן אות, "שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה", וא"כ כשנותן הבורא תורתו לעמו מן הסתם מתנה וזכות מופלאה היא ומה פלא איפוא שהקדימו נעשה לנשמע?!

לכך כפה עליהם נותן התורה הר כגיגית!

כי היכי דיתבוננו וידעו דלא שררה ניתנה להם אלא עבדות, אלפי שנים של עמל ויגון בהסתר פנים שאין גדול ממנו.

דהנה בעת טבילת עבד לעבדותו "בהדי דדלי רישא ממיא אנחו ליה זולטא דטינא ארישא" (יבמות מ"ו ע"א) מיד כשמוציא ראשו מן המים מניחין כלי על ראשו, ובהנחת כלי זה נעשית טבילתו טבילת עבדות דמעשה זה מציינ ומסמל את מהות העבדות, עולו ועבדותו של העבד מכאן ואילך, וכן בשעה שקיבלו ישראל את התורה כפה עליהם הר כגיגית על ראשם ללמדך דלא שררה היא אלא עבדות, ואף על פי כן הקדימו ישראל נעשה לנשמע בשמחה ובטוב לבב

הקדימו נעשה לנשמע

דאין חפצם אלא בעבדות, כדרך שתמהו התוס' (גיטין י"א ע"ב) משמיה דהירושלמי על הא דאמרו התם זכות היא לעבד שיוצא מתחת יד רבו לחרות, "הגע בעצמך היה עבדו של קצין זכות הוא לו?", כמו כן – הרגישו ישראל בנפשם כמה גדולה ונשגבה מעלת עבדות זו, להיות עבדו של קצין, עבד למלך מלכי המלכים.

והנה בקידושין (כ' ע"א) תנינן דעבד נרצע כאשר לא יתפוץ לצאת לחפשי לאחר שש שנות עבדותו יירצע, ובענין רציעת אזנו אמרו חז"ל "אוזן זו ששמעה בהר סיני 'כי לי בני ישראל עבדים' עבדי הם ולא עבדים לעבדים והלך וקנה אדון לעצמו ירצע", והנה לכאורה מטעם זה היה לנו לרוצעו מיד בשעה שמכר עצמו לעבדות ומה טעם נמתין עד כלות ששת השנים?

אלא, דהמוכר עצמו מדוחק הממון עשה כן כדכתיב "וכי ימוך אחיך" ועבדות כזו אין בה סתירה לעבדות מלכו של עולם.

אבל אחר שחלפו להם ששת השנים, ואין העבד זוכה מכאן ואילך לתמורה על עבדותו, ואף על פי כן אומר אהבתי את אדוני ורוצה אני בעבדות מאהבה בדין הוא שירצע דהלא עבדות מתוך עול של הקב"ה הוא ועליה נאמר "כי לי בני ישראל עבדים, ולא עבדים לעבדים". וכאשר המליכו ישראל את הקב"ה מתוך אהבה ושמחה והקדימו נעשה לנשמע זכו אף הם מדה כנגד מדה לכתרי מלכות, ומלאכי השרת הלבישו לכל אחד מהם שני כתרים.

וזו גדלותו ותפארתו של אדם מישראל בהיותו עבד נאמן לאלקיו כדרך שזכה משה ונקרא עבד ה', דכתיב "לא כן עבדי משה" (במדבר י"ב ז') "וימת שם משה עבד ה'" (דברים ל"ד ה') ולא עוד אלא ששמח בהיותו עבד ה' "ישמח משה במתנת חלקו כי עבד נאמן קראת לו", גדלותו של משה בהיותו שש ושמח בעבדותו ואף הוא זכה לכתר מלכות, "כליל תפארת בראשו נתת לו", וכשיזכה האדם למדריגה עילאה זו אין שמחה למעלה הימנה.

והנה מבואר באבות דר' נתן פ"א, (וכעיי"ז ברמב"ם בפיה"מ פ"א מ"ג) ועיין עוד ברמב"ם פ"י מהלכות תשובה דצדוק ובייתוס היו מתלמידיו של אנטיגונוס איש סוכו, וכאשר אמר 'הווי כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס' אמרו "אפשר פועל עושה מלאכתו מבקר עד ערב ולא יקבל שכר", צדוק

הקדימו נעשה לנשמע

ובייתוס לא ידעו את סוד "העבודות" של בני ישראל, הם לא השכילו להבין את הסוד הגדול של "נעשה ונשמע" חשבו הם ש"פועלים אנחנו ובצדק שאלו "אפשר פועל עושה במלאכתו מבוקר ועד ערב ולא יטול שכרו", אך באמת אין אנו "פועלים" אלא "עבדי אהבה" עבדים מתוך רצון ושמחה המשמשים את הרב שלא ע"מ לקבל פרס.

וכשם שצדוק ובייתוס לא הבינו כך גם ממשיכי דרכם אף אחרי מאות שנים לא הבינו, דהלא כך שנינו בשבת (פ"ח ע"א) "ההוא צדוקי דחזייה לרבא דקא מעיין בשמעתא ויתבא אצבעתא דידיה תותי כרעא וקא מייץ בהו וקא מבען אצבעתיה דמא א"ל עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו אכתי בפזיזותייכו קיימיתו ברישא איבעיא לכו למשמע אי מציתו קבליתו ואי לא לא קבליתו א"ל אנן דסגינן בשלימותא כתיב בן "תומת ישרים תנחם" הנך אינשי דסגן בעלילותא כתיב בהו וסלף בוגדים ישדם" מאות בשנים לא פקחו את עיניו של הצדוקי, אנן בדידן ואינהו בדידהו, רבא עושה באהבה במסורת של "נעשה ונשמע" והצדוקי בשלו "עדיין בפזיזותייכו קיימיתו".

רבא האמורא הגדול רבא דעמיה הולך בדרכי אבותיו שהקדימו נעשה לנשמע, אך גם צדוקי זה הולך בדרכם הקלוקלה של צדוק ובייתוס ואינו מבין את סוד העבודות ואהבתה.

וזכורני ששמעתי מכ"ק האדמו"ר מגור ה"לב שמחה" זצ"ל שסיפר במה ששמע מאביו ה"אמרי אמת" מעשה שהיה בבית מדרשו של זקינו ה"שפת אמת", דבאחד מימי חג הסוכות אמר לחסידיו דבשעת אמירת ההלל כשאומרים "אנא ה'" אפשר לפעול גדולות ונצורות, סתם ולא פירש. ונחלקו להן זקני החסידים, הללו צועקין מריעין ומכוונין בלבת אש בעת אמרם "אנא ה' הושיעה נא", והללו בעת אמרם "אנא ה' הצליחה נא", אבל אני, אמר האמרי אמת לא נשתתפתי עמהם, לפי שהבנתי דלא לאלו ואף לא לאלו כיוון הרבי, אלא... ל"אנא ה' כי אני עבדך"!

ורגיל אני לומר בטעמו של דבר, לפי שאין לך זמן שמחה כחג הסוכות שהיתה בו שמחה יתירה כדרך שכתב הרמב"ם: (הל' לולב פ"ח הי"ב) "אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה שנאמר ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים" ושוב מצינו בדברי הרמב"ם דאף

הקדימו נעשה לנשמע

אמירת ההלל שמחה יתירה היא, ולכך אין קורין את ההלל בר"ה ויוהכ"פ (הל' חנוכה פ"ג ה"ו), וא"כ בימים שהשמחה יתירה בהן ובעת שמתווספת שמחה לשמחה בעת אמירת ההלל ובשעה נשגבה זו עומד לו אדם מישראל ובכיסופין וערגה קורא הוא ממעמקי לבו אנא ה' כי אני עבדך" וכי חידוש הוא שאפשר לפעול גדולות ונצורות!

יה"ר שנזכה תמיד להשתעבד אליו יתברך בשמחה בעוז ובגאון וישמח ה' במעשיו ויביאנו שעריו בתודה חצרותיו בתהלה.

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן משה"ר יוסף דוד ז"ל

נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל

נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז

הר"ר דוד הגר הי"ו

לום אנג'לס